

Social- och hälsovårdsutskottet

Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lagar om ändring av 16 och 51 § i lagen om allmänt bostadsbidrag och om temporär ändring av 54 § i lagen om bostadsbidrag för pensionstagare

INLEDNING

Remiss

Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lagar om ändring av 16 och 51 § i lagen om allmänt bostadsbidrag och om temporär ändring av 54 § i lagen om bostadsbidrag för pensionstagare (RP 127/2015 rd): Ärendet har remitterats till social- och hälsovårdsutskottet för betänkande.

Sakkunniga

Utskottet har hört

- konsultativ tjänsteman Sanna Pekkarinen, social- och hälsovårdsministeriet
- regeringssekreterare Pia Nissinen, social- och hälsovårdsministeriet
- budgetråd Outi Luoma-aho, finansministeriet
- jurist Mikko Horko, Folkpensionsanstalten
- specialsakkunnig Ellen Vogt, Finlands Kommunförbund
- ordförande Ole Norrback, Pensionärsförbundens intresseorganisation PIO rf
- specialsakkunnig Anne Perälähti, SOSTE Finlands social och hälsa rf.

Skriftligt yttrande har lämnats av

- Suomen Vuokranantajat ry
- Vuokralaiset VKL ry.

PROPOSITIONEN

I propositionen föreslås det att lagen om allmänt bostadsbidrag ändras så att de maximala boendeutgifterna höjs första gången i motsvarighet till förändringen i boendeutgifterna vid ingången av 2017. Dessutom föreslås det att bindningen av bassjälvriskandelen till inkomsterna skärps inom det allmänna bostadsbidraget. Lagen om bostadsbidrag för pensionstagare föreslås bli ändrad så att samma utgifter för uppvärmning, vatten och underhåll, genomsnittliga boendeutgifter och maximibelopp för boendeutgifterna som tillämpades 2015 ska tillämpas också 2016.

Betänkande ShUB 14/2015 rd

Propositionen hänför sig till budgetpropositionen för 2016 och avses bli behandlad i samband med den.

Lagarna avses träda i kraft den 1 januari 2016.

UTSKOTTETS ÖVERVÄGANDEN

I propositionen föreslår regeringen ändringar i hur det allmänna bostadsbidraget och bostadsbidraget för pensionstagare bestäms. Syftet är att bidra till att få statsfinanserna i balans och bromsa den offentliga utgiftsökningen. Enligt regeringsprogrammet för statsminister Juha Sipiläs regering ska grunderna för det allmänna bostadsbidraget ses över så att utgifterna för det allmänna bostadsbidraget minskar med 25 miljoner euro per år, vilket inkluderar en ökning av utgifterna för utkomststödet. Ändringarna i grunderna för bostadsbidraget ska göras i anknytning till de årliga justeringarna.

Det allmänna bostadsbidraget

Regeringen föreslår att besparingen på 22 miljoner euro i fråga om det allmänna bostadsbidraget enligt budgetpropositionen för 2016 genomförs så att bassjälvriskandelen av boendeutgifterna höjs och de maximala boendeutgifterna 2016 är desamma som 2015. På årsnivå är besparingen 37 miljoner euro. Att ingen höjning görs i de maximala boendeutgifterna påverkar inte nivån på det bostadsbidrag som betalas till förmånstagarna, men nivån på bostadsbidraget kommer inte att stiga i takt med en eventuell höjning av hyran, om boendeutgifterna är höga.

Antalet personer som får allmänt bostadsbidrag liksom också anslagsbehovet har ökat kraftigt sedan 2009 till följd av bostadsbidragsreformerna, de ökande boendeutgifterna och i synnerhet till följd av det ökade antalet arbetslösa och långtidsarbetslösa. Användningen av anslagen för bostadsbidrag var 54 procent större 2014 än 2009. Under motsvarande tidsperiod ökade antalet bidragstagare med 27 procent och det genomsnittliga bidraget med 18 procent. Enligt den färskaste statistiken från FPA fick så många som 231 409 hushåll med totalt 434 543 personer allmänt bostadsbidrag i oktober 2015.

Det allmänna bostadsbidraget täckte i genomsnitt 49 procent av boendeutgifterna 2014. Trots att prisnivån allmänt taget är stabil har hyrorna stigit jämnt. De maximala godtagbara boendeutgifterna svarar inte heller för närvarande mot hyresnivån, för hos mer än 70 procent av dem som får allmänt bostadsbidrag överstiger boendeutgifterna de maximala utgifter som godkänns. Den överstigande delen är 124 euro i genomsnitt. Den kalkylerade effekten på stödnivån av att den övre gränsen inte höjs blir enligt utredning 12 euro i genomsnitt för dem som nu överskrider gränsen och 8 euro i genomsnitt för dem som ännu inte gör det. Den föreslagna ändringen gäller dem som har hög hyra. De utgör mer än två tredjedelar av alla bidragstagare. För dem som har det sämst ställt ekonomiskt kompenseras i regel frysningen av de maximala boendeutgifterna helt och hållet med utkomststöd.

Allmänt bostadsbidrag beviljas för 80 procent av skillnaden mellan de godtagbara boendeutgifterna och bassjälvriskandelen. Bassjälvriskandelen är för närvarande 40 procent av de inkomster

Betänkande ShUB 14/2015 rd

som överstiger den inkomstgräns som berättigar till fullt bidrag. Regeringen föreslår att bassjälvriskandelen av det allmänna bostadsbidraget blir mer inkomstrelaterad. Att bassjälvriskandelen höjs från 40 till 42 procent kommer att beröra ca 105 000 bidragstagare 2016 och leda till att deras bostadsbidragsnivå sjunker med i genomsnitt 9 euro i månaden. Ju större inkomsterna är, desto större är effekten. Bidraget uteblir för ungefär 1 900 nuvarande bidragstagare, vars genomsnittliga bidrag har varit ca 25 euro i månaden. Utskottet påpekar att höjningen av bassjälvriskandelen inte berör dem som har de lägsta inkomsterna, alltså de som får arbetsmarknadsstöd. De utgör nästan hälften av alla som får bostadsbidrag.

Bostadsbidraget för pensionstagare

Bostadsbidraget för pensionstagare kompenserar mer än det allmänna bostadsbidraget i och med att de boendekostnader som anses vara skäligen ligger närmare den faktiska hyresnivån än i fråga om det allmänna bostadsbidraget. De maximala boendeutgifter som berättigar till bostadsbidrag för pensionstagare ska enligt förslaget inte höjas så att de motsvarar förändringen i boendeutgifterna 2016. Följaktligen minskar statens utgifter för bostadsbidrag för pensionstagare med 9 miljoner euro på årsnivå.

Enligt den färskaste statistiken från FPA fick så många som 195 580 personer bostadsbidrag för pensionstagare i oktober 2015. De maximala boendeutgifterna för pensionstagare överskrider av ca 20 procent av bidragstagarna, alltså 45 000 personer, och den genomsnittliga överskridningen är ca 88 euro. Till följd av ändringen kommer uppskattningsvis 10 000 bidragstagare utöver de nuvarande att överskrida de maximala boendeutgifterna nästa år. Den kalkylerade effekten på stödnivån per månad blir enligt utredning 15 euro i genomsnitt för dem som nu överskrider gränsen och 7,5 euro i genomsnitt för dem som ännu inte gör det. Ändringen i stödbeloppet gäller dem som har höga boendeutgifter.

Utvecklingen av stöden för boende

Kostnader för boende ersätts i nuläget via fyra olika förmånssystem. Det allmänna bostadsbidraget är avsett att hjälpa hushåll med små inkomster att klara av boendeutgifterna. Allmänt bostadsbidrag beviljas för hyres- och ägarbostäder. Detsamma gäller bostadsbidraget för pensionstagare, som betalas till pensionstagare som bor ensamma eller med en make eller maka. Studerande kan få bostadstillägg till studiestödet. Boendeformen och familjeförhållandena avgör om studerande har rätt till bostadstillägg eller allmänt bostadsbidrag. Till värnpliktiga betalas separat bostadsunderstöd. De olika systemen varierar när det gäller stödnivå och grunder för hur stöden bestäms. En betydande del av pensionärerna och de studerande omfattas i nuläget av det allmänna bostadsbidraget. Systemet med utkomststöd kompletterar för sin del försörjningen då de primära förmånssystemen inte täcker in alla kostnader.

SATA-kommittén som förberedde en översyn av den sociala tryggheten (SHM:s rapporter 2009:62) föreslog att systemen med stöd för boende skulle förenklas och samordnas etappvis. Enligt kommittén skulle den administrativa effektiviteten förbättras betydligt om systemen närma sig varandra. Det slutgiltiga målet borde vara att hela systemet med stöd för boende blir tydligare. Kommittén ansåg att utredningsarbetet för att slå samman systemen behöver fortsätta.

Betänkande ShUB 14/2015 rd

Boendekostnaderna har på det hela taget ökat. Den åldrande befolkningen kommer dessutom framöver att öka behovet av samhälleligt stöd för boende för pensionärer. Enligt undersökningar får också nivån på bostadsbidraget i viss mån återverkningar på hyresnivån. Utskottet menar att priset på boende på tillväxtorter om möjligt bör påverkas genom att utbudet på bostäder ökas på olika sätt. I dagens svåra statsfinansiella läge bör vi försöka hitta sätt att främja boende till skäligt pris för att det dyra boendet inte ska bli ett hinder för arbetskraftens rörlighet och därmed också för en ökad sysselsättning.

Lagberedningen

Propositionen har beretts enligt en snabb tidsplan och det har inte i normal ordning gått att begära utlåtanden av dem som den berör. Någon tillbörlig konsekvensbedömning har inte heller hunnit tas fram. De ekonomiska konsekvenserna bedöms bara till en del. På grund av den snäva tidsplanen har det inte gått att bedöma hur ändringarna kommer att inverka på försörjningen för hushåll med olika inkomstnivåer eller på läget över lag med hänsyn till ändringar som samtidigt görs i andra förmånssystem.

Återverkningarna på kommunernas utgifter har inte analyserats. När de maximala boendeutgifterna i fråga om allmänt bostadsbidrag och bostadsbidrag för pensionstagare inte höjs kommer allt fler att behöva utkomststöd, och då stiger också utgifterna för utkomststöd. Den godtagbara hyresnivån när det gäller bostadsbidrag släpar dessutom allt mer efter den hyresnivå som har ansetts vara behövlig när utkomststöd beviljas. Utkomststödet är avsett att vara tillfälligt men används för att kompensera för brister i de primära förmånerna. I propositionen hade det behövts en bedömning av hur höjningen av dels de maximala boendeutgifterna, dels bassjälvriskandelen påverkar antalet utkomststöds klienter och vilka samlade effekter ändringarna kommer att få på behovet av personella resurser inom den kommunala socialsektorn.

Utskottet framhåller att statsrådet härefter bättre bör försäkra sig om att den föreslagna lagstiftningen uppfyller de centrala kvalitetskraven på lagberedning och att det finns tillräckligt med tid att behandla ärendena i riksdagen.

Genomförandet

Utskottet uttrycker sin oro över den korta tid som reserverats för att genomföra reformen, även om FPA inte behöver justera alla stöd så att de nya beräkningsgrunderna kan tillämpas redan från början av januari. När lagändringen trätt i kraft kommer de bostadsbidrag som betalas ut att fortsätta betalas enligt de gamla bestämmelserna tills stödet nästa gång justeras eller dras in enligt 27 och 29 § i lagen om bostadsbidrag. Men FPA ska tillämpa den ändrade lagen på nya ansökningar och justeringar och indragningar av stöd från och med den 1 januari 2016. Trots den snäva tidsplanen bör FPA ta hand om genomförandet så att ärendena som gäller bostadsbidrag kan avgöras utan att det bildas köer i handläggningen.

FÖRSLAG TILL BESLUT

Social- och hälsovårdsutskottets förslag till beslut:

Betänkande ShUB 14/2015 rd

Riksdagen godkänner lagförslag 1 och 2 i proposition RP 127/2015 rd utan ändringar.

Helsingfors 3.12.2015

I den avgörande behandlingen deltog

ordförande Tuula Haatainen sd
vice ordförande Hannakaisa Heikkinen cent
medlem Outi Alanko-Kahiluoto gröna
medlem Anna-Maja Henriksson sv
medlem Arja Juvonen saf
medlem Niilo Keränen cent
medlem Anneli Kiljunen sd
medlem Aino-Kaisa Pekonen vänst
medlem Juha Pylväs cent
medlem Vesa-Matti Saarakkala saf
medlem Annika Saarikko cent
medlem Kristiina Salonen sd
medlem Sari Sarkomaa saml
medlem Martti Talja cent
ersättare Sari Tanus kd.

Sekreterare var

utskottsråd Eila Mäkipää.

Betänkande ShUB 14/2015 rd

Reservation

Reservation

Motivering

Nedskärningarna i bostadsbidraget måste stoppas

Regeringen tänker frysa de maximala boendeutgifterna i fråga om allmänt bostadsbidrag fastän de inte ens i dagsläget svarar mot hyresnivån. Mer än 70 procent av bidragstagarna överskrider de maximala boendeutgifterna och överskridningen är 124 euro i genomsnitt. Den kalkylerade effekten på stödnivån blir 12 euro i genomsnitt för dem som nu överskrider gränsen och 8 euro i genomsnitt för dem som ännu inte gör det. När bassjälvriskandelen av det allmänna bostadsbidraget blir mer inkomstrelaterad kommer bostadsbidraget för ca 105 000 bidragstagare följaktligen att sjunka med 9 euro i genomsnitt. Ändringen leder till att den övre gränsen för inkomst som berättigar till stöd stiger i viss mån (till exempel för ensamboende 40—60 euro i månaden beroende på kommungrupp). Bidraget uteblir för ungefär 1 900 nuvarande bidragstagare, vars genomsnittliga bidrag har varit ca 25 euro i månaden.

Ett av de största problemen med det allmänna bostadsbidraget är att den godtagbara hyresnivån är så låg i jämförelse med hyrorna på bostadsmarknaden. Många bidragstagare måste dryga ut det låga bostadsbidraget med långvarigt utkomststöd. Samhällspolitiskt sett vore det en mer hållbar lösning med högre primära förmåner för att utkomststödet, som är hjälp i sista hand, som regel ska kunna tillgripas vid akuta behov av ekonomiskt stöd. När inkomstbindningen skärps kan det också leda till att tröskeln för att ta emot arbete blir högre, vilket inte heller är förnuftig politik.

När de maximala boendeutgifterna i fråga om bostadsbidrag för pensionstagare läggs på is innebär det att uppskattningsvis 10 000 bidragstagare utöver de nuvarande kommer att överskrida de maximala boendeutgifterna. För närvarande överskrider 20 procent, alltså 45 000 personer som får bostadsbidrag för pensionstagare, de maximala boendeutgifterna. Den kalkylerade effekten på stödnivån blir 15 euro i genomsnitt för dem som nu överskrider gränsen och 7,5 euro i genomsnitt för dem som ännu inte gör det. Det är oskäligt att regeringen skär i försörjningen för de pensionärer som har de minsta inkomsterna. När försörjningen är knapphändig och boendekostnaderna höga kan också ett litet inkomstbortfall göra det svårare att klara sig och kan leda till ett tvång att spara in på mat eller hälso- och sjukvård.

Frysningen av de maximala boendeutgifterna berör de bidragstagare som redan har hög hyra. Regeringen räknar med att hyrorna inte kommer att stiga på grund av frysningen. Men i verkligheten har hyrorna stigit med 3 procent per år och väntas stiga ytterligare. Vi anser inte att det är trovärdigt eller acceptabelt att försöka sänka den höga hyresnivån genom att skära i bostadsbidraget till dem som har de lägsta inkomsterna. En förnuftig bostadspolitik är den enda vägen till lösningar som på ett hållbart sätt bromsar ökningen i boendekostnaderna.

Regeringen måste analysera konsekvenserna av besparingarna

Regeringens nedskärningar i det allmänna bostadsbidraget och bostadsbidraget för pensionstagare är oskäliga. Regeringens famlande med besluten har lett till att ärendena har beretts enligt en

Betänkande ShUB 14/2015 rd
Reservation

mycket snabb tidsplan och konsekvensbedömningarna har också därför uteblivit. Regeringen tänker göra en rad nedskärningar på samma gång. De samlade konsekvenserna för låginkomsttagarnas vardag har lämnats utan analys helt och hållet. Vi kan inte acceptera sådant här sparande i blindo. Låginkomsttagarna betalar relativt sett mer för sina mediciner och sin service. Höjningarna av klientavgifterna inom socialvården och hälso- och sjukvården med så mycket som uppemot 30 procent drabbar i många fall arbetslösa och pensionärer som inte har tillgång till företagshälsovård, med andra ord samma människor som får bostadsbidrag. De sociala förmånerna justeras nedåt, det vill säga skärs ner. Neddragningarna i de primära förmånerna leder till ett ökat behov av utkomststöd. Det är inte bara fråga om inkomster utan också om livskvalitet och hälsa. Låga inkomster i kombination med till exempel hälsoproblem leder ofta till en spiral där det ena förstärker det andra och utmynnar i att man lätt försummar sitt eget välmående i brist på pengar. Många av regeringens sparbeslut drabbar exakt samma människor utan att några som helst bedömningar av konsekvenserna för enskilda människor har lagts fram. Vi behöver en bedömning av de ekonomiska konsekvenserna men också av effekterna på välbefinnandet.

Nedskärningarna kan kanske generera snabba och tillfälliga inbesparingar. Men på längre sikt blir nedskärningar som slår mot välbefinnandet dyrare än att problemen åtgärdas i tid genom välfungerande tjänster och förmåner som ger tillräcklig köpkraft. Satsningar på människornas välfärd har inte kunnat ses som investeringar utan som utgiftsposter. Genom att skära i dem försöker regeringen kortsiktigt få statsfinanserna i balans.

Regeringens sparpolitik leder till särbehandling och är inte acceptabel.

Förslag

Vi föreslår

att riksdagen förkastar lagförslag 1 och 2.

Helsingfors 3.12.2015

Tuula Haatainen sd
Anneli Kiljunen sd
Kristiina Salonen sd
Outi Alanko-Kahiluoto gröna
Aino-Kaisa Pekonen vänst
Sari Tanus kd